

Een onredelijke termijn en dan?

Redelijke termijn in jeugdstrafzaken nader beschouwd

93

Inleiding

Verdachte zijn in een strafzaak is heel ingrijpend. Dat geldt in het bijzonder voor minderjarigen. Jong, en nog volop in ontwikkeling, komen zij in aanraking met politie en justitie. Minderjarigen hebben er dan ook belang bij om 'zonder vertraging' te vernemen of de rechter ze schuldig acht en wat daarvan de consequenties zijn.

Het recht op tijdige behandeling van een strafzaak is een fundamenteel recht dat iedere verdachte toekomt en is wettelijk verankerd in artikel 6 lid 1 van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (hierna: EVRM). Die bepaling spreekt over een behandeling van een strafzaak binnen een 'redelijke termijn'. Dat het belang van dit fundamenteel recht niet voldoende benadrukt kan worden voor minderjarigen blijkt uit het feit dat in artikel 40 lid 2 onder b, sub iii van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (hierna: IVRK) nogmaals is verankerd dat een jeugdstrafzaak 'zonder vertraging' behandeld dient te worden. Oftewel, geen enkel kind moet langer dan nodig in onzekerheid verkeren.

Het behoeft geen betoog dat de begrippen 'redelijke termijn' en 'zonder vertraging' vaag en voor meerdere interpretaties vatbaar zijn. De Hoge Raad heeft in zijn arrest van 3 oktober 2000³ uitgangspunten geformuleerd betreffende een inbreuk op het in artikel 6 EVRM gewaarborgde recht op behandeling van een strafzaak binnen een 'redelijke termijn'. In zijn arrest van 17 juni 2008⁴ heeft de Hoge Raad die uitgangspunten verhelderd en aangevuld. Opvallend is dat de Hoge Raad zich noch in deze, noch in andere arresten heeft uitgelaten over (de invulling van) het begrip 'zonder vertraging' ondanks het feit dat er wel aandacht is besteed aan de minderjarige verdachte.

De Hoge Raad heeft in vermelde arresten geoordeeld dat bij volwassenen een termijn van 24 maanden redelijk is om tot een eindvonnis te komen. In geval van minderjarigen heeft de Hoge Raad een uitzondering gemaakt en acht hij 16 maanden een redelijke termijn. Van die termijn kan ten nadele van de (minderjarige) verdachte worden afgeweken indien een overschrijding van die termijn gelegen is in de

ingewikkeldheid van de strafzaak en/of de invloed van de verdachte en/of diens raadsman op het procesverloop.

Als sprake is van overschrijding van de redelijke termijn, is de opvatting van de Hoge Raad dat de vastgestelde overschrijding gecompenseerd moet worden met strafvermindering en is er geen ruimte voor niet-ontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie (hierna: OM), ook niet als er sprake is van uitzonderlijke gevallen.⁵ Dat er op dit punt ook geen uitzondering wordt gemaakt voor jeugdzaken is door de Hoge Raad al in 2003⁶ uitgemaakt. De Hoge Raad heeft zich in die zaak expliciet uitgelaten over de vraag of in jeugdzaken ruimte bestaat voor niet-ontvankelijkheid van het OM bij termijnoverschrijding. Opvallend is dat Advocaat-Generaal (A-G) Vellinga zich in zijn conclusie op het standpunt stelt dat artikel 40 IVRK verdergaat dan het bepaalde in artikel 6 EVRM en dat daarom aanleiding bestaat om het OM niet-ontvankelijk te verklaren bij een (forse) overschrijding van de redelijke termijn. Het oordeel van de Hoge Raad luidde echter dat daarvoor nimmer ruimte bestaat. Daarbij is in het bijzonder van belang dat de Hoge Raad expliciet heeft geoordeeld dat er onvoldoende grond is om aan te nemen dat artikel 40 IVRK ten aanzien van de termijn waarbinnen een strafzaak tegen een jeugdige moet worden berecht, andere of verdergaande eisen zou stellen dan die thans uit artikel 6 EVRM voortvloeien. Voor het overige heeft de Hoge Raad de uitspraak niet gemotiveerd.

Op 30 maart 2010⁷ heeft de Hoge Raad opnieuw benadrukt dat in jeugdzaken geen ruimte bestaat om het OM het recht op vervolging te ontnemen. Wederom ontbrak een motivering.

Ondanks het feit dat de Hoge Raad uitgangspunten heeft geformuleerd, is bij rechtbanken een andere lijn te bespeuren. Zij lijken zich niet veel aan te trekken van het oordeel van de Hoge Raad of vragen zich op zijn minst af in hoeverre de Hoge Raad wel rekening heeft gehouden met het bepaalde in het IVRK. In onze visie is dit geheel begrijpelijk, nu de Hoge Raad in al zijn arresten niet gemotiveerd heeft waarom er in jeugdstrafzaken niet kan worden afgeweken van de regel dat niet-ontvankelijkheid nimmer kan volgen na overschrijding van de redelijke termijn. Uit de uitspraken van de lagere rechters valt af te leiden dat in jeugdstrafzaken een uitzondering op de regel moet gelden vanwege het bijzondere (pedagogische) karakter van het jeugdstrafrecht. Het lijkt erop dat de rechterlijke instanties de Hoge Raad willen dwingen om hier expliciet op in te gaan.

1 Mevrouw mr. R. el Hessaini is strafrechtadvocaat en heeft zich gespecialiseerd in het jeugd(straf)recht. Zij is werkzaam bij Cleerdin & Hamer Advocaten te Amsterdam en medeoprichter van de vereniging Jeugdrecht Advocaten Amsterdam.

2 De heer mr. Y. Taghi is strafrechtadvocaat en werkzaam bij Kamans en Heemskerk Advocaten te Rotterdam.

3 HR 3 oktober 2000, L/JN AA7309.

4 HR 17 juni 2008, L/JN BD2578 en HR 16 december 2008, L/JN BF3181.

5 HR 17 juni 2008, L/JN BD2578 en HR 16 december 2008, L/JN BF3181.

6 HR 16 december 2003, L/JN AL9062.

7 HR 30 maart 2010, L/JN BL3228.

In deze bijdrage wordt een overzicht gegeven van de uitspraken van feitenrechters tussen 2008 en 2013,⁸ waarbij het oordeel van de rechterlijke instanties steeds onder de loep wordt genomen. Het artikel wordt afgesloten met een analyse van deze rechtspraak.

Overzicht lagere rechtspraak

Hof Amsterdam 28 november 2008, LJN BH2214

In deze zaak vindt op 23 oktober 1997 een doorzoeking plaats in de woning van de verdachte, waardoor zij op dat moment kenbaar als verdachte wordt aangemerkt en de redelijke termijn als bedoeld in artikel 6 EVRM is aangevangen. De totale duur van de berechting van de zaak in eerste en tweede aanleg heeft ruim elf jaren in beslag genomen, wat in het bijzonder voor een jeugdige een onvoorstelbaar lange tijd is.

Zowel de A-G als de advocaat stellen zich op het standpunt dat niet van een voortvarende behandeling kan worden gesproken. Beiden concluderen tot niet-ontvankelijkheid van het OM.

Het hof neemt dit over en overweegt expliciet dat het belang van de verdachte bij verval van het recht tot strafvervolgning prevaleert boven het belang van de samenleving – na een dergelijk tijdsverloop – bij normhandhaving door berechting van deze verdachte. Het hof heeft daarbij de aard, omvang en ernst van het strafbare feit en de mate van overschrijding van de redelijke termijn meegewogen.

Rechtbank Roermond 22 december 2008, LJN BG7851

In deze zaak werd de minderjarige verdacht van het in bezit hebben van kinderporno en was de redelijke termijn met een periode van 10 maanden overschreden. De advocaat van de verdachte stelt zich op het standpunt dat sprake is van schending van de redelijke termijn, waardoor dit zou moeten leiden tot strafvermindering.

Opvallend is dat de rechtbank evenwel tot een andere uitkomst komt dan de advocaat. De rechtbank staat in haar vonnis stil bij de door de Hoge Raad in 2008 geformuleerde uitgangspunten met betrekking tot de rechtsgevolgen bij overschrijding van de redelijke termijn, maar concludeert vervolgens dat deze uitgangspunten geen betrekking hebben op strafzaken tegen minderjarigen. De rechtbank komt tot deze slotsom, nu de Hoge Raad bij het formuleren van de strafvermindering alleen de strafmodaliteiten voor meerderjarigen noemt. De rechtbank overweegt aldus dat op de uitgangspunten zoals geformuleerd door de Hoge Raad uitzonderingen bestaan wanneer het een minderjarige verdachte betreft. Daarbij wijst de rechtbank expliciet op het bijzondere (pedagogische) karakter van het jeugdstrafrecht en de bepalingen van het IVRK.

De rechtbank overweegt dat naarmate er een langere periode zit tussen de ontdekking van een strafbaar feit door een minderjarige en de (strafrechtelijke) reactie daarop, het pedagogisch effect beduidend minder is en zelfs een averechtse werking kan hebben. In casu was bij de minderjarige verdachte sprake van een ontwikkelingsstoornis en was ter terechtzitting gebleken dat deze sinds de ontdekking van het strafbare feit veel last heeft gehad van schaamtegevoelens en de onzekerheid voor wat betreft de vervolging. De rechtbank overweegt dat een strafrechtelijke reactie onder deze omstandigheden en bij deze minderjarige contraproductief op zijn ontwikkeling zou kunnen werken. Daarmee zouden de belangen van de minderjarige verdachte in het gedrang komen waardoor deze belangen niet meer de eerste overweging vormen als bedoeld in artikel 3 IVRK. De rechtbank beslist dan ook dat het OM daardoor het vervolgingsrecht verliest.

Rechtbank Rotterdam 16 februari 2010, LJN BL4514

In deze zaak stond de minderjarige terecht voor meerdere feiten. Ten aanzien van alle feiten was een behoorlijke overschrijding van de redelijke termijn, van ten minste 3 jaren, aan de orde.

De rechtbank spreekt van een excessieve overschrijding die in een minderjarigenzaak volstrekt onaanvaardbaar is. Net als de kinderrechter in Roermond overweegt de rechtbank dat de door de Hoge Raad geformuleerde uitgangspunten niet zien op minderjarigen. De rechtbank wijst erop dat dit, gelet op het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht, ook niet bevreemdend is. Zo overweegt de rechtbank dat bij de beantwoording van de vraag welke consequentie(s) moet(en) volgen op een overschrijding van de redelijke termijn, het pedagogisch karakter van het jeugdstrafrecht en het normstellend kader van het IVRK niet buiten beschouwing kunnen worden gelaten.

De rechtbank overweegt dat in het geval van de zwakbegeefde verdachte, na een periode van meer dan vier jaar na de pleegdata, het pedagogisch effect van straffen geheel verloren is gegaan. De rechtbank overweegt daarbij nog dat in het jeugdstrafrecht ruimte moet zijn voor de vergeldingsgedachte, maar dat die gedachte ondergeschikt is aan het belang van de minderjarige. In deze zaak speelde dit des te meer, nu ter terechtzitting bleek dat de verdachte sterk heeft geleden onder de dreiging van de strafvervolgning. Van belang daarbij is overigens nog dat de verdachte er zonder begeleiding in geslaagd was niet te recidiveren.

De rechtbank oordeelt dat onder deze omstandigheden en bij deze verdachte een strafrechtelijke reactie zó lang na het plegen van de feiten contraproductief op zijn ontwikkeling zal werken. Daarbij wijst de rechtbank expliciet op artikel 3 IVRK. De rechtbank oordeelt dan ook dat het OM daardoor het recht op vervolging heeft verloren.

Hof's-Gravenhage 7 januari 2011, LJN BP1548

Tegen de bovengenoemde uitspraak van de Rechtbank Rotterdam van 16 februari 2010 is door het OM hoger beroep

⁸ Voor deze afbakening is gekozen, omdat de Hoge Raad in 2008 duidelijke uitgangspunten heeft geformuleerd met betrekking tot de rechtsgevolgen van een inbreuk op art. 6 lid 1 EVRM.

ingesteld. Het hof gaat uit van het procesverloop zoals dat ook door de rechtbank is vastgesteld, maar komt daarbij wel tot een andere uitkomst.

Het hof acht het OM ontvankelijk en vernietigt het vonnis van de rechtbank. Het hof verwijst daarbij naar het arrest van de Hoge Raad van 30 maart 2010, waaruit kan worden afgeleid dat ook in jeugdstrafzaken de overschrijding van de redelijke termijn niet kan leiden tot niet-ontvankelijkheid van het OM. Het hof wijst daarbij overigens nog nadrukkelijk op de mogelijkheid van toepassing van artikel 9a van het Wetboek van Strafrecht, gezien de persoonlijke omstandigheden van de verdachte en de mate waarin de redelijke termijn in het onderhavige geval is overschreden.

Rechtbank Amsterdam 12 mei 2010, LJN BM5290 en LJN BM5292

De overschrijding van de redelijke termijn in de onderhavige zaak bedroeg 19 maanden.

Bij de vraag of en zo ja, welke consequentie aan de termijnoverschrijding dient te worden verbonden, bespreekt de rechtbank het standaardarrest van de Hoge Raad en de bovengenoemde uitspraken van de Rechtbanken Roermond en Rotterdam. De rechtbank is het daarbij niet geheel eens met de Roermondse rechtbank, daar waar het gaat om het oordeel dat het arrest, gelet op de door de Hoge Raad genoemde strafmodaliteiten, niet van toepassing is op minderjarigen. Dit zou geen argument zijn tegen toepassing van de door de Hoge Raad geformuleerde regels, aldus de rechtbank.

Volgens de rechtbank rijst echter wel de vraag of de Hoge Raad bij de formulering van de standaardregels rekening heeft gehouden met het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht en het IVRK. De rechtbank wijst erop dat de Hoge Raad daaraan in zijn arrest noch in sindsdien gewezen arresten aandacht heeft besteed. Evenmin kan volgens de rechtbank een uitleg worden gevonden in de ratio van de toepasselijkheid van de regel in uitzonderlijke gevallen, nu deze ratio niet uit het arrest valt af te leiden. De rechtbank acht zich daarom vrij om zelf te onderzoeken of het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht en de bepalingen van het IVRK maken dat het OM het recht op vervolging heeft verloren.

De rechtbank overweegt dat artikel 3 IVRK verlangt dat bij alle (rechterlijke) maatregelen en beslissingen betreffende minderjarigen, de belangen van het kind de eerste overweging dienen te vormen. Nu er in de onderhavige zaak sinds ontdekking van het strafbaar feit een onoverzienbare periode van 33 maanden is verstreken, de verdachte destijds 'slechts' 16 jaar was, een blanco strafblad had, de verdenking en daarmee de dreiging van verdere strafvervolging zijn toekomstplannen gedwarsboemd had, oordeelde de rechtbank dat compensatie door middel van strafvermindering niet meer volstond. Het oordeel luidde dan ook dat niet-ontvankelijkheid van het OM de enige uitkomst kon en mocht zijn.

Rechtbank Amsterdam 17 mei 2010, LJN BM6566

In deze zaak was een periode van 25 maanden verstreken na de eerste aanhouding van de minderjarige verdachte, waardoor de redelijke termijn met 9 maanden werd overschreden.

De rechtbank verwerpt het verweer van de raadvrouw dat niet-ontvankelijkheid dient te volgen en verwijst daarbij naar de uitgangspunten van de Hoge Raad. De rechtbank wijst op het feit dat de Hoge Raad het jeugdstrafrecht niet expliciet heeft opgenomen als uitzondering op de harde regel. Nu de Hoge Raad met betrekking tot de duur van de redelijke termijn voor het jeugdstrafrecht een afzonderlijke termijn heeft bepaald, is de rechtbank van oordeel dat de Hoge Raad voornoemde uitgangspunten ook van toepassing acht op het minderjarigenstrafrecht. Het OM wordt dan ook ontvankelijk verklaard in de vervolging, waarbij de rechtbank bij de strafoplegging wel strafvermindering toepast.

Rechtbank Amsterdam 29 november 2011, LJN BV2783 en LJN BV2784

In deze zaak stond de verdachte terecht op verdenking van een winkeldiefstal en ving de redelijke termijn op 30 juni 2009 aan. Nu de behandeling van de strafzaak pas op 29 november 2011 plaatsvond, was de redelijke termijn met 13 maanden overschreden.

De rechtbank overweegt dat het uitgangspunt van de Hoge Raad luidt dat overschrijding van de redelijke termijn niet tot niet-ontvankelijkverklaring van het OM kan leiden, ook niet in uitzonderlijke gevallen. De rechtbank wijst daarbij ook op het feit dat de Hoge Raad dit uitgangspunt in zijn arrest van 30 maart 2010 nog eens herhaald heeft.

Toch rijst volgens de rechtbank de vraag of de Hoge Raad bij de formulering van de regel dat overschrijding van de redelijke termijn nooit tot niet-ontvankelijkverklaring leidt, rekening heeft gehouden met het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht en het IVRK. De rechtbank wijst daarbij ook op het feit dat de Hoge Raad noch in voornoemde arresten – voor zover de rechtbank bekend – noch in sindsdien gewezen arresten daaraan overwegingen heeft gewijd. Evenmin kan volgens de rechtbank een uitleg gevonden worden in de ratio van de toepasselijkheid van de regel in uitzonderlijke gevallen, nu deze ratio niet uit het arrest valt af te leiden. Om die reden acht de rechtbank zich vrij om te onderzoeken of het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht en het IVRK in de onderhavige zaak ertoe leiden dat de Officier van Justitie het recht op vervolging heeft verloren.

De rechtbank gaat dan ook uitgebreid in op het bepaalde in artikel 3 IVRK en benadrukt dat de belangen van het kind de eerste overweging dienen te vormen. Een zeer late reactie op strafbaar gedrag door jeugdigen zou niet verenigbaar zijn met deze verdragsbepaling, omdat een dergelijke reactie averechts van aard kan zijn. De rechtbank overweegt in dat kader dat een periode van 29 maanden – gelet op het procesverloop alsmede het ten laste gelegde feit en de

huidige leeftijd en persoonlijkheid van de verdachte – een onoverzienbare termijn is. Gelet op het voorgaande is de rechtbank van oordeel dat de Officier van Justitie het recht op vervolging heeft verloren.

Rechtbank Amsterdam 20 september 2012, LJN BY3871

In deze zaak werd de verdachte op 20 oktober 2009 op heterdaad aangehouden en vond de behandeling van de strafzaken op 6 september 2012 plaats. Het tijdsverloop is dus 34 maanden, waardoor de redelijke termijn met 18 maanden is overschreden.

De rechtbank stelt zichzelf de vraag of de Hoge Raad bij de formulering van de standaardregel rekening heeft gehouden met het bijzondere karakter van het jeugdstraf(proces)recht en het IVRK. De rechtbank overweegt dat de Hoge Raad daar in voornoemde arresten geen overwegingen aan heeft gewijd. Om die reden acht de rechtbank zich vrij om te onderzoeken of het bijzondere karakter van het jeugdstraf(proces)recht en het IVRK in de onderhavige zaak ertoe leiden dat het OM het recht op vervolging heeft verloren.

De rechtbank gaat vervolgens in op het bepaalde in artikel 3 IVRK en wijst op het feit dat het pedagogische karakter van het jeugdstraf(proces)recht maakt dat de strafrechtelijke reactie snel, doeltreffend en op maat moet zijn. Naarmate die reactie langer op zich laat wachten, wordt het pedagogische effect minder of nihil en kan deze uiteindelijk zelfs averechts werken. De rechtbank overweegt dat het averechtse effect in de onderhavige zaak met name aan de orde is, nu de verdachte bij aanvang van de redelijke termijn 16 jaar was en inmiddels meerderjarig is geworden. De rechtbank overweegt dat dit een dusdanig lange termijn is, dat het pedagogische effect van een veroordeling (ook na een strafvermindering) verloren is gegaan en de huidige (positieve) ontwikkeling van de verdachte op een onaanvaardbare wijze zou kunnen doorkruisen. Hierdoor zou volgens de rechtbank alleen nog een niet-ontvankelijkheid van de Officier van Justitie op zijn plaats zijn. De rechtbank heeft hiermee de belangen van de verdachte vooropgesteld.

Rechtbank Arnhem 25 september 2012, LJN BY7720

De redelijke termijn in deze strafzaak ving aan op 31 mei 2010. In totaal was er sprake van een tijdsverloop van ongeveer 28 maanden, waardoor de overschrijding van de redelijke termijn 12 maanden bedroeg.

De rechtbank overweegt in deze zaak dat in artikel 40 IVRK is bepaald dat vervolging en berechting van een minderjarige 'zonder vertraging' dient plaats te vinden. De rechtbank wijst daarbij expliciet op het feit dat het pedagogische karakter van het jeugdstrafrecht maakt dat een strafrechtelijke reactie snel, doeltreffend en adequaat moet zijn. Ook hier wordt gewezen op het feit dat naarmate die reactie langer op zich laat wachten, het pedagogische effect minder, wellicht nihil, en uiteindelijk zelfs averechts van aard kan zijn.

De rechtbank oordeelde dat het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht en het bepaalde in het IVRK, de redelijke termijn genoemd in artikel 6 EVRM zodanig inkleuren dat deze forse termijnoverschrijding maakt dat het OM het recht op vervolging verliest.

Rechtbank Zwolle 21 december 2012, LJN BZ3522

In deze zaak vond het verhoor van de verdachte op 8 oktober 2009 plaats en werd daardoor een handeling verricht waaraan de verdachte in redelijkheid de verwachting kon ontlenen dat tegen hem een strafvervolging zou worden ingesteld. De redelijke termijn eindigde in februari 2011, wat betekent dat er tussen de aanvang van de redelijke termijn en de datum van het onderzoek ter terechtzitting 36 maanden zijn verstreken. De redelijke termijn is daardoor met 22 maanden overschreden.

De rechtbank komt in deze zaak tot dezelfde overwegingen als de Roermondse rechtbank en ze zoekt ook aansluiting bij bovengenoemde uitspraken van de Rechtbank Amsterdam, waarbij de uitgangspunten van de Hoge Raad getoetst zijn aan het IVRK. In casu heeft de rechtbank in het bijzonder laten meewegen dat de verdachte ten tijde van het eerste verhoor 15 jaar was en op het niveau van een 7-, dan wel 8-jarige functioneerde, waardoor naar het oordeel van de rechtbank een periode van 4 jaar na de pleegdatum te lang is om nog enig pedagogisch effect te kunnen verwachten. De enige beslissing die in deze zaak nu nog op zijn plaats is, is een beslissing waarbij de belangen van de minderjarige verdachte voorop worden gesteld, aldus het oordeel van de rechtbank. Het OM wordt niet-ontvankelijk verklaard.

Rechtbank Amsterdam 19 maart 2013, LJN BZ7798

In deze zaak is de verdachte op 28 juni 2010 aangehouden, waardoor de redelijke termijn vanaf dat moment is gaan lopen. Op 19 maart 2013, dus bijna drie jaar na de aanhouding, staat de inhoudelijke behandeling van de zaak vervolgens op zitting. Dit betekent in beginsel een redelijke termijnoverschrijding van 17 maanden.

De rechtbank honoreert het verzoek van de advocaat om het OM niet-ontvankelijk te verklaren in de vervolging. Daarbij wijst de rechtbank, in lijn met eerdere uitspraken van de Rechtbanken Amsterdam, Arnhem en Zwolle, op het feit dat de Hoge Raad bij de formulering van zijn uitgangspunten geen rekening heeft gehouden met het bijzondere karakter van het jeugdstraf(proces)recht en het IVRK. Ook hier overweegt de rechtbank zich vrij te voelen om te onderzoeken of het bijzondere karakter van zowel het jeugdstraf(proces)recht als het IVRK ertoe leidt dat het OM het recht op vervolging heeft verloren.

De rechtbank overweegt dat het bepaalde in artikel 3 en 40 IVRK in het jeugdstraf(proces)recht als uitgangspunt dient te gelden. Voor de beantwoording van de vraag of van een verdere vervolging nog een pedagogisch effect valt te verwachten heeft de rechtbank een aantal feiten en omstandigheden aangestipt. Het feit dat de verdachte ten tijde van

de aanhouding 16 jaar was en thans ruim 18 jaar is, het feit dat uit het persoonlijkheidsonderzoek is gebleken dat er bij de verdachte sprake is van een onrijpe persoonlijkheid, dat de verdachte direct een bekennende verklaring heeft afgelegd, alsmede het feit dat de verdediging geschaad is door de retentietijd tussen het voorval en een foslo, dat de onzekerheid omtrent de afdoening belastend is geweest voor de verdachte en ten slotte het feit dat de verdachte ook niet meer gerecidiveerd heeft, maken naar het oordeel van de rechtbank dat het pedagogische effect van een verdere vervolging en eventuele veroordeling verloren is gegaan. Bovendien zou dat de huidige ontwikkeling van de verdachte op een onaanvaardbare wijze kunnen doorkruisen, waardoor niet-ontvankelijkheid van het OM de enige juiste uitkomst in deze zaak is, aldus de rechtbank.

Rechtbank Amsterdam 2 april 2013, ECLI:NL:RBAMS:2013:3967 ECLI:NL:RBAMS:2013:3968 en ECLI:NL:RBAMS:2013:3973

In deze zaken is de redelijke termijn met 14 maanden overschreden. De rechtbank heeft ambtshalve de vraag beantwoord of en zo ja, welke gevolgen dit zou moeten hebben. In lijn met eerdere uitspraken van de Rechtbank Amsterdam, de Rechtbank Arnhem en de Rechtbank Zwolle, wijst de rechtbank erop dat de Hoge Raad zich bij de formulering van de regels met betrekking tot de overschrijding van de redelijke termijn nimmer heeft uitgelaten over het bijzondere karakter van het jeugdstraf(proces)recht en het IVRK. De rechtbank acht zich daarom vrij om, in lijn met genoemde rechtbanken, zelf te onderzoeken of het pedagogische karakter van jeugdstrafzaken en de IVRK-bepalingen ertoe leiden dat het OM het recht op vervolging heeft verspeeld.

De rechtbank overweegt vervolgens in alle zaken dat minderjarigen een forse ontwikkeling doormaken en dat het pedagogische effect van een verdere vervolging en eventuele veroordeling de (positieve) ontwikkeling van de verdachte op een niet langer aanvaardbare wijze zou kunnen doorkruisen. Daarbij wordt gewezen op het bepaalde in de artikelen 3 en 40 IVRK.

Opvallend is dat de Rechtbank Amsterdam daarbij voor het eerst ook wijst op de in de 'Aanwijzing effectieve afdoening strafzaken jeugdigen' opgenomen Kalsbeeknormen, waarbij de overheid zichzelf de norm heeft opgelegd om jeugdstrafzaken die door de kinderrechter worden behandeld, binnen 6 maanden na het eerste verhoor af te doen. De rechtbank lijkt hierdoor het OM ook een les te willen lezen.

Hof Amsterdam 23 juli 2013, ECLI:NL:GHAMS:2013:2556
Het hof oordeelde in deze zaak dat het bepaalde in de artikelen 3 en 40 van het IVRK niet maakt dat aan termijnoverschrijding dergelijke gevolgen kunnen worden verbonden. Het hof benadrukt ook dat er wat dat betreft geen enkele reden is om een overschrijding van de redelijke termijn anders te benaderen in het minderjarigenstrafrecht. Met het pedagogisch karakter van het jeugdstrafrecht en het verlies van een adequate strafrechtelijke reactie dient volgens het

hof wel rekening gehouden te worden, maar dit dient in de strafoplegging tot uitdrukking te komen. Het hof vernietigt de beslissing van de Rechtbank Amsterdam dan ook en wijst de zaak, met duidelijke instructies, terug naar diezelfde rechtbank om opnieuw een beslissing te nemen.

Analyse lagere rechtspraak

In november 2008⁹ is door het Hof Amsterdam een baanbrekend arrest gewezen door het OM, in afwijking van de door de Hoge Raad geformuleerde standaardregels, niet-ontvankelijk te verklaren bij overschrijding van de redelijke termijn. Nadien hebben de hoven afstand genomen van het standpunt dat het OM in dergelijke gevallen het recht op vervolging kan verliezen. Sommige rechtbanken daarentegen, bleven het OM op de vingers tikken door in voorkomende gevallen een niet-ontvankelijkverklaring uit te spreken.

Uit bovenstaande uitspraken valt af te leiden dat de rechtbanken zich op het standpunt stellen dat de Hoge Raad in zijn standaardarrest van 17 juni 2008 onvoldoende rekening heeft gehouden met het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht en het IVRK. Ook is de opvatting van deze lagere rechters dat de Hoge Raad in sindsdien gewezen arresten, niet gemotiveerd heeft waarom in jeugdzaken geen uitzondering wordt gemaakt. De rechtbanken achten zich daarom vrij om zelf te onderzoeken of het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht en de bepalingen van het IVRK maken dat het OM het recht op vervolging verliest wanneer de redelijke termijn wordt overschreden.

De Rechtbank Roermond is de eerste feitenrechter die de standaardregels van de Hoge Raad naast zich neerlegt en het OM niet-ontvankelijk verklaart. Het standpunt van de Rechtbank Roermond, wordt in 2010¹⁰ door de Rechtbank Rotterdam volledig omarmd. Op een, in onze visie, zeer lichtzinnige wijze wordt vervolgens de uitspraak van Rechtbank Rotterdam vernietigd door het Hof 's-Gravenhage. Het hof wijst op het arrest van de Hoge Raad van 30 maart 2010¹¹ waarin de Hoge Raad bepaalt dat de overschrijding van de redelijke termijn ook in jeugdzaken niet kan leiden tot niet-ontvankelijkheid van het OM.

Na de Roermondse en Rotterdamse rechtbank oordelen ook de Rechtbank Amsterdam en Zwolle¹² dat het OM het recht op vervolging verliest wanneer de overschrijding van de redelijke termijn de belangen van de minderjarige verdachte kan frustreren. Bij bestudering van de Amsterdamse vonnissen blijkt dat een groot gewicht wordt toegekend aan de mate van de overschrijding en de vraag of de minderjarige

⁹ Hof Amsterdam 28 november 2008, L/JN BH2214.

¹⁰ Rb. Rotterdam 16 februari 2010, L/JN BL4514.

¹¹ HR 30 maart 2010, L/JN BL3228.

¹² Rb. Amsterdam 12 mei 2010, L/JN BM5290 en L/JN BM5292; Rb. Amsterdam 29 november 2011, L/JN BV2783 en L/JN BV2784; L/JN BY3871; Rb. Amsterdam 20 september 2012; Rb. Amsterdam 19 maart 2013, L/JN BZ7798 en Rb. Amsterdam 2 april 2013, ECLI:NL:RBAMS:2013:3967, ECLI:NL:RBAMS:2013:3968 en ECLI:NL:RBAMS:2013:3973 en Rb. Zwolle 21 december 2012, L/JN BZ3522.

gerecidiveerd heeft. In de meest recente vonnissen van de Rechtbank Amsterdam wordt overigens nog expliciet gewezen op de Kalsbeeknormen. De rechtbank lijkt daarmee te willen wijzen op het feit dat de door de Hoge Raad geformuleerde termijn aanzienlijk langer is dan de zogeheten Kalsbeeknormen en dat daardoor des te meer reden is om het OM niet-ontvankelijk te verklaren wanneer er niet binnen 16 maanden vonnis kan worden gewezen.

Opvallend is dat de Rechtbank Amsterdam in een uitspraak van 17 mei 2010¹³ (tijdelijk) een andere koers lijkt te willen varen. Immers, het OM wordt in die zaak, ondanks overschrijding van de redelijke termijn, ontvankelijk verklaard. Bij bestudering van deze uitspraak blijkt echter dat de redelijke termijn niet aanzienlijk is overschreden, waardoor een niet-ontvankelijkheid niet voor de hand zou liggen. Kennelijk moet er sprake zijn van een dermate overschrijding van de redelijke termijn dat niet uit te leggen valt dat de minderjarige verdachte zich nog voor het strafbaar feit moet verantwoorden.

Naar alle waarschijnlijkheid had het arrest van het Gerechtshof Amsterdam uit 2008¹⁴ een andere uitkomst gehad als de Hoge Raad zich op dat moment al expliciet en gemotiveerd had uitgelaten over jeugdzaken. Dat blijkt inmiddels ook uit het feit dat dit hof zich in een zeer recent arrest¹⁵ negatief heeft uitgelaten over de vraag of het OM het recht op vervolging kan verliezen bij een termijnoverschrijding. Het hof heeft geoordeeld dat het bepaalde in de artikelen 3 en 40 IVRK niet maakt dat aan termijnoverschrijding dermate verstrekende gevolgen kunnen worden verbonden. De Rechtbank Amsterdam is nu gedwongen om de instructies in acht te nemen en zal in beginsel weinig ruimte hebben om het OM opnieuw niet-ontvankelijk te verklaren. Maar wellicht zal de rechtbank zich van nieuwe, creatievere argumenten voorzien om het OM alsnog niet-ontvankelijk te verklaren.

Bij het ter perse gaan van dit nummer bereikte ons het bericht dat de Rechtbank Amsterdam op 7 oktober 2013 een zestal vonnissen heeft gewezen (ook in antwoord op het arrest van het Hof Amsterdam van 23 juli 2013) waarin de niet-ontvankelijkheid van het OM is uitgesproken in verband met overschrijding van de redelijke termijn.¹⁶ De rechtbank heeft daarin ook nieuwe argumenten gebruikt, zoals het feit dat de verjaringsregels op 1 april 2013 gewijzigd zijn en dat deze wijzigingen met zich meebrengen dat de bescherming tegen inactiviteit van politie en/of justitie beduidend minder is geworden. Deze wijzigingen leiden er volgens de rechtbank toe dat (minderjarige) verdachten beschermd moeten worden voor de genoemde inactiviteit, door het OM in voorkomende gevallen niet-ontvankelijk te verklaren als een zaak te lang op de plank heeft gelegen."

Het is te betreuren dat het hof een streep lijkt te hebben getrokken door de lijn die de Amsterdamse rechtbank in de loop der tijd ontwikkeld heeft. Het hof had die lijn ook kunnen doorzetten om zo de Hoge Raad mogelijk in beweging te krijgen. In ieder geval had de Hoge Raad dan kunnen reageren op de door de feitenrechters ontwikkelde jurisprudentie, door expliciet in te gaan op het bepaalde in het IVRK en of dit maakt dat een termijnoverschrijding gevolgen kan hebben voor het vervolgingsrecht van het OM. De feitenrechters lijken immers op deze duidelijkheid te wachten, nu de Hoge Raad zich daarover in 2003, 2008 en 2010 niet expliciet en gemotiveerd heeft uitgelaten.

Nu de raadsman tegen het arrest van het Hof Amsterdam cassatieberoep heeft ingesteld, is de verwachting dat de Hoge Raad zich hierover alsnog binnenkort zal uitlaten. Ook heeft advocaat de heer mr. L.M.A. Schwartz in april 2013 de Procureur-Generaal van de Hoge Raad benaderd voor cassatie in het belang der wet, dit naar aanleiding van bovengenoemd Amsterdams vonnis van 20 september 2012 waarin hij als raadsman betrokken was. Het is afwachten in hoeverre deze initiatieven tot meer duidelijkheid zullen leiden. Ons inziens dient de Hoge Raad die duidelijkheid wel te verschaffen. Gelet op het door de rechtbanken afgegeven signaal, zou het raadzaam zijn een andere koers te varen en ruimte te laten om in uitzonderlijke gevallen het OM niet-ontvankelijk te verklaren.¹⁷ De Hoge Raad zou kunnen bepalen dat deze ruimte alleen bestaat wanneer de minderjarige verdachte in de tussenliggende periode niet gerecidiveerd heeft en strafvervolgning op grond van artikel 3 IVRK niet in het belang van het kind is.

Van een 'redelijke termijn' naar 'zonder vertraging'?

Indien de Hoge Raad vast blijft houden aan het uitgangspunt dat niet-ontvankelijkheid van het OM nimmer aan de orde kan zijn, dan dient de Hoge Raad wel uitgebreid te motiveren waarom jeugdzaken geen uitzondering vormen. Het is dan onvermijdelijk dat de Hoge Raad aandacht besteedt aan het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht en het bepaalde in het IVRK. Pas dan zullen de feitenrechters mogelijk hierin berusten.

Ons inziens dient de Hoge Raad echter wel tot verkorting van de redelijke termijn over te gaan. De feitenrechters kunnen dan in een eerder stadium – dan na 16 maanden – strafvermindering toepassen.

Dat hiertoe aanleiding bestaat, volgt uit de Aanwijzing effectieve afdoening strafzaken jeugdigen.¹⁸ In deze Aanwijzing, wordt, onder verwijzing naar de Kalsbeeknormen, voorgesteld om jeugdstrafzaken binnen 6 maanden na aanhouding af te doen wanneer deze door de kinderrechter behandeld worden. Om strafrechtelijk optreden adequaat en

13 Rb. Amsterdam 17 mei 2010, L/N BM6566.

14 Hof Amsterdam 28 november 2008, L/N BH221.

15 Hof Amsterdam 23 juli 2013, ECLI:NL:GHAMS:2013:2556.

16 Genoemde vonnissen zijn nog niet gepubliceerd.

17 Zie ook het redactioneel van mr. H. Anker, NbSr 4 maart 2011, afl. 3.

18 *Stcr.* 2011, 10941, 23 juni 2011.

effectief te maken en te voorkomen dat dit averechts uitpakt, zou dit volgens de Aanwijzing vooral op tijdige wijze dienen te geschieden. Dat de genoemde termijn in aardig wat zaken niet gerealiseerd wordt, is helaas een feit dat niet te ontkennen valt.

In de praktijk is wel een beroep gedaan op deze doorlooptijden, maar tot nog toe zijn er weinig uitspraken te vinden waarin de feitenrechter expliciet aandacht besteed aan de Kalsbeeknormen. In de uitspraak van de Rechtbank Amsterdam van 2 april 2013 wordt er¹⁹ voor het eerst op gewezen dat een termijn van 16 maanden lang genoeg is om een jeugdstrafzaak af te ronden, waarbij de rechtbank bovendien benadrukt dat de overheid zichzelf een norm van 6 maanden heeft opgelegd.

De Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming heeft in een advies ook aandacht gevraagd voor de verkorting van de zogenaamde doorlooptijden. Daarbij heeft de Raad ook benadrukt dat een termijn van 6 maanden lang genoeg is voor afhandeling van een jeugdstrafzaak. In dat kader is ook gewezen op de *General Comment* van het Comité voor de Rechten van het Kind waarin deze termijn aanbevolen wordt.²⁰

Tevens zou het voor de hand liggen dat de Hoge Raad de redelijke termijn in jeugdzaken verkort naar 6 maanden. Dat geeft feitenrechters dan eerder de vrijheid om het OM op de vingers te tikken door strafvermindering toe te passen in zaken waarin het pedagogisch effect van een strafrechtelijke reactie nihil is. De berechting zal dan niet binnen een redelijke termijn, maar zonder vertraging – zoals expliciet is bepaald in artikel 40 van het IVRK – moeten plaatsvinden.

19 Voor zover bij de auteurs bekend.

20 Het jeugdstrafproces: toekomstbestendig! Advies RSJ d.d. 14 maart 2011.